

पर्यावरणावरचा वाढता ताण, पर्यावरणाची हानी याचे गांभीर्य आता सामान्यांपर्यंत पोहोचते आहे. आधुनिक जीवनशैलीमुळे निर्माण होणारा प्रचंड कचरा, विविध प्रकारचे प्रदूषण, वाढती जंगलतोड याचे दुष्परिणाम आणि त्यावरच्या उपाययोजना सर्वांना परिचित आहेतच. जमिनीच्या विकासासाठी पर्यावरणपूरक व्यवस्था असणे ही काळाची गरज आहे. पण प्रत्यक्षात हे कसे साध्य करायचे? पर्यावरणपूरक म्हणजे नेमके काय? जमिनीची सद्यस्थिती कशी आहे आणि जैवविविधतेचे महत्त्व काय? आपले नैसर्गिक स्रोत कसे सांभाळायचे. नेमकी कोणती झाडे लावायची? असे अनेक प्रश्न असतात. विशेषतः ज्यांना स्वतःच्या जमिनी आणि निसर्गसंवर्धनाची आच आहे त्यांच्यासाठी हे प्रश्न जिव्हाळ्याचे ठरतात. यासर्व गोष्टींची माहिती आणि प्रत्यक्ष

निरनिराळ्या इकॉलॉजिकल सिस्टीम्सचा प्रत्यक्ष अनुभव घेतल्यामुळे आपण करिअर म्हणूनही हेच कार्य पुढे करू शकतो, हा आत्मविश्वास या दोघींमध्ये निर्माण झाला. निसर्गावर येणारा विकासाचा ताण, त्यातून उद्भवणारे प्रश्न, तंत्रज्ञानाला पर्यायी पर्यावरणीय व्यवस्था आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे जमीन आणि तिची गरज याचा विचार करून ऑयकॉसने विविध सेवा आखल्या आहेत. मोठ्या जमिनी, नव्याने वाढणारी शहरे, फार्म हाऊसेस यांसारख्या ठिकाणच्या जमिनीच्या विकासात निसर्गसुसंगत आराखडे बनवणे, तिथल्या स्थानिक प्राणी आणि पक्ष्यांच्या प्रजातींसाठी सुरक्षित अधिवास निर्माण करणे आणि त्याचबरोबर पाणी, माती यांसारख्या नैसर्गिक संसाधनांचे योग्य व्यवस्थापन करणे हे ऑयकॉसच्या कामाचे मुख्य स्वरूप. योग्य व्यवस्थापन

वाढून नैसर्गिक साखळी सुरू होते. अशा जमिनींमध्ये झाडे-झुडुपे तरारून उगवतात आणि पावसाळ्यानंतर शुष्क, ओसाड वाटणाऱ्या ठिकाणांचे हिरव्यागार नंदनवनात रूपांतर होते. अर्थातच हे सारे एका रात्रीत होत नाही. यासाठी खूप धीर धरावा लागतो, अफाट मेहनत घ्यावी लागते. पण योग्य दिशेने प्रयत्न केल्यास आणि निसर्गाला त्याची करामत दाखवण्याची संधी दिल्यास निसर्गाला चैतन्याचा बहर येतोच येतो.

पर्यावरणाचे जतन, संवर्धन, पुनरुज्जीवनाच्या या प्रक्रियेत जमिनधारक, शेतकऱ्यांपासून ते सामान्य माणसांपर्यंत सर्वांचाच सहभाग वाढावा हे ऑयकॉसचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. हे उद्दिष्ट साध्य होण्यासाठी फार्म हाऊसमधल्या बागेची मांडणी तसेच स्थानिक प्राणी आणि पक्ष्यांना आकर्षित करणारी रचना करणे, पाणी आणि ऊर्जा यांचा मर्यादित वापर करणे आणि देशी झाडांची निवड या निकषांवर उपलब्ध जमिनीचे लॅण्डस्केपिंग केले जाते. यामुळे निसर्गाला खऱ्या अर्थाने अनुभवण्याचा निखळ आनंद लाभतो.

ऑयकॉसने आत्तापर्यंत केलेल्या विविध प्रकल्पांमध्ये 'देशी वनस्पती आणि पूर्वापार चालत आलेले अनुभवसिद्ध देशी ज्ञान' यावर भर दिला आहे. औषधी वनस्पती, फळझाडे, लाकूड मिळवण्यासाठी योग्य झाडे, तेलबियांसाठी उपयुक्त झाडे अशा वैशिष्ट्यपूर्ण झाडांची उपलब्धता वाढावी म्हणून त्यांनी नर्सरीही सुरू केली आहे.

कशीही जमीन असो, पर्यावरणाच्या दृष्टीने तिची उत्तम निगा राखणे आणि चिरंतन विकासासाठी त्या जमिनीचे योग्य नियोजन करणे हे निसर्गाच्या पुनरुज्जीवनासाठी अत्यंत महत्त्वाचे ठरते. कारण माणसांबरोबरच इतरही सजीवांचा या निसर्गावर तितकाच हक्क आहे आणि तो अबाधित राखणे ही सर्वांचीच जबाबदारी. म्हणूनच 'मेकिंग नेचर कॉन्झर्वेशन एव्हरीबडीज बिझनेस', अर्थात 'निसर्ग संवर्धन हे सर्वांचेच कर्तव्य' हे तत्त्व रुजवण्याची महत्त्वाचे काम या दोघीजणी मनापासून करत आहेत. अधिक माहितीसाठी ऑयकॉसची www.oikos.in ही वेबसाइट पाहता येईल.

- डॉ. मेदिनी डिंगरे
medini.dingre@gmail.com

नॅचरल करिअर

ऑफ्रेंस ऑफ नेचर

सेवा पुरवणे हा एक करिअर ऑप्शन होऊ शकतो आणि कामातून विलक्षण समाधानही मिळू शकते, हे सिद्ध केले मानसी करंदीकर आणि केतकी घाटे या दोघींनी. दोघींनाही निसर्गाची विलक्षण आवड आणि निसर्गसंवर्धनासाठीच काम करण्याची अत्यंत इच्छा. त्यातून सुरू झाली 'ऑयकॉस इकॉलॉजिकल सर्व्हिसेस' ही पर्यावरण व्यवस्थापनविषयक सेवा पुरवणारी फर्म. मानसीने इंजिनीअरिंगची पदवी घेतल्यानंतर, एन्हायरमेंट सायन्समध्ये एम.एस्सी तर केतकीने बॉटनीमध्ये एम.एस्सी केले. निसर्गसंवर्धनाच्या क्षेत्रात करिअरची नेमकी दिशा त्यांना मिळाली इकॉलॉजिकल सोसायटीमच्या 'सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट अॅन्ड कन्झर्वेशन ऑफ नॅचरल रिसोर्सिस' या वर्षभराच्या कोर्समधून. येथे ज्येष्ठ पर्यावरणतज्ज्ञ प्रकाश गोळे आणि महाजन सर यांच्या मार्गदर्शनाखाली या दोघींचा 'निसर्ग म्हणजे नेमके काय' हा पाया पक्का झाला. हा कोर्स करत असतानाच

केतकी घाटे - मानसी करंदीकर

म्हणजे नेमके काय? शेतजमिनींवर नैसर्गिक उताराच्या नेमक्या जागा हेरून अशा ठिकाणी बंधारे घालून, चर खणून पाणी अडवण्याची व्यवस्था करणे, जमिनीत छोटे खड्डे करून शेततळी तयार करणे यांसारख्या उपाययोजना केल्या जातात. यामुळे पाण्याबरोबर वाहून जाणारी सुपीक माती शेतातच अडवली जाऊन जमीन कसदार होते आणि वाहून गेलेल्या मातीमुळे नदी, ओढे वा धरणे भरत नाहीत. उलट ती सुपीक माती शेतातच राहिल्यामुळे मृदसंधारण होऊन तिथे अनेक प्रकारचे गवत आणि झाडझाडोरा वाढतो आणि विविध कीटक, जीवजंतू, फुलपाखरे, पक्षी यांचा वावर